

Římské císařství

Já ne jak poutník krajem hrobů, proputoval jsem starý Řím, ale jak muž, jenž onu dobu poznal a prožil srdcem svým. (Valerij Brjusov)

Imperium Romanum

Římští císařové
Mapa římské říše
OSOBNOSTI
literatura
filozofie, náboženství
LITERATURA
beletrie Řecko
faktografie Řecko
beletrie Řím
faktografie Řím
beletrie ostatní
faktografie ostatní
FILMY
historické Řecko
dokumentární Řecko
historické Řím
dokumentární Řím
historické ostatní
dokumentární ostatní

Lúkiános (okolo 120 - po 180)

Původ a vzdělání Lúkiána

Lúkiános se narodil okolo roku 120 v rodině syrského řemeslníka v Samosatech na horním Eufratu, v době, kdy římská říše dosáhla svého největšího rozpětí a kdy prožívala období poměrného klídu a blahobytu. Bylo tomu už půl tisíciletí, kdy **Alexandr Veliký** svými výboji na Předním východě otevřel dveře dokořán k vpádu řecké kultury a civilizace do širých krajů dříve podrobených perské vládě, ale zároveň i vlivu orientálních představ a idejí na řecké myšlení: hovoří se proto o hellénistické kultuře, která řeckým jazykem šířila myšlenky vzniklé ze střetání rozmanitých a někdy roztodivných myšlenkových proudů. A před dvěma staletími Řím, jehož armády postupně zabíraly jednu východní krajinu za druhou, vytvořil novou politickou skutečnost, která měla vliv na celý antický svět - sjednotil země ležící kolem Středozemního moře až hluboko do evropského vnitrozemí v jediný celek. To umožnilo, že se stále více obohacovaná hellénistická kultura mohla šířit i daleko na západ.

Lúkiános nebyl z majetné rodiny, a proto se měl původě vyučit kamenickému řemeslu - sochařině; ale výprask, který mu jeho strýc, k němuž byl dán do učení, uštědřil hned první den, jej od této sotva nastoupené životní dráhy odvrátil. Místo toho, jak nám prozrazuje ve svém spisu O snu, se oddal studiu rétoriky.

Řečtina byla pro něj cizí řeč, které se musel učit teprve učit. K tomu přistupoval fakt, že jedním ze základních požadavků kladených v té době na přednašeče, který se chtěl dopracovat úspěchu u publika, byl po formální stránce příklon k tzv. atticismu. Adept této dráhy si musel úporným úsilím osvojit tu formu řeckého jazyka, kterou se hovořilo a psalo v 5. - 4. století př. n. l. v Attice, tj. v Athénách a jejich bezprostředním okolí (nesměl tedy upadnout do mluvené, tzv. koiné řečtiny, která se od čisté attičtiny dost lišila). Bylo v tom obsaženo sentimentální rozpominání na časy, kdy řecké státy a zvláště Athény hrály světodějnou kulturní i politickou roli.

Po úporném studiu se nakonec stal vysoce ceněným spisovatelem a rétorem, autorem veřejných deklamací, kterými dovedl upoutat a nadchnout publikum na svých cestách po Malé Asii, Řecku, Itálii a Gallii. Přednáškovou činností získal značný majetek, který mu umožnil, aby se ve středním věku usadil na nějaký čas v Athénách (okolo r. 160) a věnoval se ve větší míře filozofii, aniž by se kdy filozofem stal. Po několika letech pobytu v Athénách se Lúkiános, ať již z nedostatku peněz či z jiných důvodů, vydal opět na cesty. Ke skloncek života si získal zaopatření tím, že převzal placený úřad v římské správě v Egyptě.

Nebylo to ovšem jen studium, které mu umožnilo stát se populárním nejen za svého života, nýbrž podržet i pověst jednoho z nejlepších vypravěčů všech dob - svědčí o tom takřka nepřehledné množství starých rukopisů jeho děl, jakož i překladů do národních jazyků. Tak vysoko se povznést mu umožnilo zajisté i jeho vrozené nadání. K rozvinutí jeho přirozených vloh přispělo v neposlední řadě také to, že se přednašečství a vypravěčství v jeho době stalo módou. To ovšem na druhé straně neslo s sebou nutnost přizpůsobit se vkusu naslouchajícího obecenstva a jen v menší míře možnost vést je směrem, který by odpovídal autorovu záměru.

Lúkiánovo dílo

Řecká a latinská literatura na sebe zřejmě ve 2. století do jisté míry navzájem působily, ale v této době se každá z nich vyvíjela samostatně. Pro tehdejší řeckou literaturu je charakteristická snaha vrátit se ke starým attickým vzorům v oblasti řečnictví. Tento nový směr je nazýván druhá sofistika. K této škole patřil Dión Chrysostomos a Ailios Aristeides. Třetím představitelem druhé sofistiky, o kterém víme, byl Lúkiános - nejskvělejší zjev řecké literatury 2. století, spojující sofistickou vybroušenost formy s kritickou filozofickou skepsí. Z 80 satir, řečí, dialogů a populárních pojednání tradovaných pod Lúkiánovým jménem odmítá moderní kritika jeho autorství asi u patnácti.

Požadavku attické formy vyhověl autor na sto procent. Ruku v ruce s formální stránkou šla stránka obsahová. Formou přece jen již archaickou nebylo možno vyjadřovat bouřlivácké a podvrtné myšlenky, které by svou cizostí narazily u městského obyvatelesta, na jehož přízeň byl autor odkázán, na nepochopení. Tím se vysvětluje, proč autor syrského původu, pišící řecky, byl obhájcem řeckého pantheonu, do něhož se v průběhu hellénizačního procesu vloudily i cizí, neřecké postavy. Ani v traktátu O syrské bohyni nejde o propagování orientálních kultů, ac by právě v něm bylo k tomu dost příležitostí - autor se tu, už po vzoru Hérototové, snaží sblížit orientální božstva s řeckými tím, že jim dává řecká jména podle toho, jakými rysy se navzájem podobají.

Ještě zřetelněji naznačuje autorův postoj k pojednávané látce ten ryze lúkiánovský nádech ironie, s nímž k svému dílu přistupuje. Jeho božské postavy jsou většinou bytostí, které není třeba brát vážně a samozřejmě hůře jsou na tom cizorodí bohové, ať už egyptští ve svých zvířecích nebo polo zvířecích podobách nebo perský Mithra, který nezná kulturní řeč Předního východu, tj. řečtinu. O mnoho lépe na tom nejsou v leckterých případech ani práví řečtí bohové: ti si leckdy musí nechat líbit nepřilíhš důstojnou úlohu, kterou jim Lúkiános zadává, zvláště když se mají podrobit skeptické kritice využívající slabin, které s sebou nesou rozporuplné představy obsažené v řecké mytologii. Tak je několikrát přiveden do úzkých sám nejvyšší bůh Zeus - autor ústy svých postav jej přivádí do úzkých, neboť jej žádají, aby jim tyto rozpory vysvětlil.

V takových případech lze hovořit o satirickém záměru, ale byl by omyl se domnívat, že Lúkiános prásáka jen bičem satiry - božské postavy vystupující v jeho Hovorech jsou mnohdy líčeny s obveselujícím úsměvem, takže se dá mluvit o humoreskách. A někdy jde jen o pouhý přepis mytologického vyprávění do formy dialogu.

Lúkiános zesměšňoval kdejakou starověkou náboženskou, či filozofickou nauku, ironizoval tradiční náboženství a vysmíval se módním východním kultům, včetně křesťanství. Jeden z jeho spisů (O smrti Peregrinové) je karikaturou křesťanského proroka.

Daleko břitčeji než na bozích si Lúkiános brousí vtíp na lídech, ať zaujmají vysoké postavení, nebo jde o drobnokresbu figurek ztělesňujících některé lidské vady. Zde našel vzor v díle téměř o půl tisíce let staršího řeckého satirika. Když se usadil v Athénách, dostaly se mu do rukou tzv. menippské satiry. Tyto literární výtvořy, označené podle prvního autora, který jimi vyjadřoval své myšlenky, Menippa z Gadar, se vyznačovaly tím, že nedodržovaly ryze prozaickou formu, ale na vhodných místech vkládaly verše, většinou z Homéra, ale i z jiných řeckých básníků. A co víc, jejich autoři v nich hýřili vtípem, slovními hříčkami a jinými prostředky, které měly vzbudit u posluchače i čtenáře smích, jinak tomu bylo ve staré řecké (attické) komedii.

Menippská satira se osvědčila především, ba takřka výhradně, jako nástroj kynických filozofů, jímž vedli boj proti rozmanitým lidským chybám a neřestem, ať už to byla lakota či zhýralost, touha po moci, krutost, honba za dědictvím, pokrytectví, falešná vzdělanost, záliba v mysticismu a pověrách a jiné slabosti. Lúkiános s touto formou satiry přijal i její látky a jeho spisy jsou plné kynické kritiky lidských slabostí a povahových vad. Nejvic literárních políčků schytávají bohatici, jejichž myšlenkový obzor končí hmotnými statky a mocí a šarlatánští filozofové, v kterých vidí ješitné a svárlivé nadutce, parazity, tluchuby, licoměrníky, prolhance, degenerované epigony velkých filozofů a mamonáře. Naopak uznání se dostává kynickým filozofům, v příbězích často vystupuje právě Menippos. Hrdinové příběhů podstupují krkolomná dobrodružství - jsou ochotni sestoupit do podsvětí nebo vystoupit na nebe nebo dokonce navštíit na sebe celá horstva, aby získali dostatečně vysokou postavenou pozorovatelnu, z níž by shlíželi na směšné lidské mravenčení. Ve smrti jsou si všichni rovni a v konečném zúčtování více váží skutky než měšce a proto se hodně Lúkiánových menippských satir odehrává přímo v podsvětí, kam podle řeckých mytologických představ přijde každý smrtelník, aby se zodpovídal za svého konání zaživa.

V menippských satirách se Lúkiános jeví jako přesvědčený stoupenec kynické filozofie, zahrnující jakékoli lidské potřeby. Menippská satira mu však byla pouze prostředkem k tomu, aby získal pozornost konzumentů své literatury. Podle všeho měl nejbliže k **epikureismu**, o čemž svědčí několik pasáží z jeho spisů, v nichž vyjadřoval úctu Epikurovi a jeho filozofickým předchůdcům. Svým založením byl předurčen k sympatii se skepticismem akademiků a s kritickými pohledy kynismu. Zůstal však vždy jen v mělkých vodách populární filozofie.

Lúkiános nebyl filozof, zato se však velmi lehce vypořádál s úkoly, které před něj stavěly jednotlivé literární druhy, jak se s nimi setkával ve své přednašečské praxi. Stačí, povšimneme-li si úvodních proslův, jimiž začínal své vystoupení, v kterých bylo třeba upoutat posluchače nějakou důvtipnou, co nejméně oťfelou, pokud možná originální myšlenkou, dávající tušit, že to, co bude v přednašečově vystoupení následovat, bude skýtat podobný, ne-li větší požitek. Smích, pochybnost, bystrý postřeh, břitký vtíp a rozmarná elegance slohu jsou vlastní doménou tohoto filozofujícího rétora a hlavní předností jeho díla.

Dalším dokladem jeho bravurnosti je vedle brilantní znalosti řecké mytologie a celé řecké literatury tzv. dissologie - ta předpokládala u řečníka schopnost nacházet stejně přesvědčivé důvody pro i proti jedné a téže věci, schopnost osvětlovat jednu a touž věc z různých stran: příkladem mohou být skladbičky k Saturnáliím, kde autor dokazuje dovednost vystupovat jako zastánce sociálně slabých a právě tak jako mluvčí boháčů. Nebo dva Falaridové, kde nejde o stanoviska naprosto protichůdná, naopak oba mluvčí vystupují pro kladné řešení sporné otázky, má-li být Falaridův býk, původním posláním mučičí nástroj, v Delfách přijat jako obětina Apollónovi nebo ne. Oba však vystupují z rozdílného stanoviska: jeden chce představit akragantského samovládce v co nejpříznivějším světle, druhý vyslovuje názor, že není třeba zkoumat morální profil dárců, aby nebyli odrazení další dárcové, kteří by z obavy, že nebudou seznáni jako způsobili, raději žádné dary do Delf neposílali. Nemůže být zřetelněji charakterizován a odsouzen oportunismus a mravní laxnost těch, kterým se náboženství proměnilo v zdroj příjmů.

Lúkiános náležel k nejsvobodomyšlnějším osobnostem své doby a bezvýhradně upřednostňoval zdravý rozum před různými pověrami. Nebyl ale jednoznačná postava, která by neobsahovala rozpory. Naopak, chtěl-li získat úspěch u posluchačů, nevyhnul se kompromisům a přece neváhal, kde jen to bylo možné, zatít spár satiry, i když tak leckdy musel činit jen náznakem.

Význam Lúkiánova díla

Lúkiánovy spisy byly pro svou kratochvilnost a jiskřivou duchaplnost oblíbeny ve všech dobách. Lúkiános, křisitel nejlepších tradic hellénské kultury, byl živým pramenem pro humanistickou i osvícenskou satiru; osvícenci si jeho satir cenili pro výsměch, jímž častoval postavy božského světa. Jeho dílem se inspirovalo množství novodobých autorů od Rabelaise přes Shakespeara, Voltaira, až po H. G. Wellse a našeho K. Čapka. Moderní doba jej právem nazývá Voltairem starověku.

Zdroje:

Academia Praha – Encyklopedie antiky

Antická próza - O vlastním osudu

František Hýbl - Dějiny starého věku II. - Římané

Lúkiános – Slehy a úsměvy

N. A. Maškin – Dějiny starověkého Říma

Josef Šusta a kolektiv - Římské impérium, jeho vznik a rozklad

nakladatelství Svoboda – Slovník antické kultury

Úvod
Římští císařové
Mapa římské říše

Římské legie
Antický svět
LEGIO X GEMINA PIA FIDELIS
Portál Antika
skupina historického šermu CASTRA ROMANA
Millenium
Wothanburg

Úvod
O stránkách
Další projekty
SEZNAMY
lokality
latinské a řecké pojmy
kalendář událostí
sasánovští králové
RODOKMENY DYNASTIÍ
iulsko-claudijská
flaviovci
adoptivní císaři
severovci
tetrarchie a constantinovská
valentiniansko-theodosiovská

Údátost pro 25. červenec: zemřel Constantius Chlorus, proklamace Constantina (306)

Obsah:

- Původ a vzdělání Lúkiána
- Lúkiánovo dílo
- Význam Lúkiánova díla

Sdílet:

Doporučit:

To se mi líbí 0